

Nyomtatóbarát változat: [Országos Közoktatási Intézet](#) > Új Pedagógiai Szemle 1998 május > Mozgóképkultúra és média- ismeret a volt rajzórakon II.

Szávai István

Mozgóképkultúra és média- ismeret a volt rajzórakon II.¹

A montázs

Hatodikban is megoldható feladat, de igazán sikeres inkább nyolcadikban szokott lenni. Montázsokat nézünk meg. Megbeszéljük a montázskészítés különböző módjait.

Moholy-Nagy: Cirkusz és varietéplakát. Moholy-Nagy László: Festészet, fényképészet, film. Corvina, 1967.
Moholy-Nagy: Militarizmus. Uo. Esztergály Keve: Fotomontázs a Nomád nemzedék c. könyv képanyagából. Művészet 82/5. Bálint Endre: A rossz pásztor és az anyák gyásza. 1959. A tematikus montáztól a kollázshoz közelítő munka. Citroen/Bauhaus: A város. (Moholy-Nagy László: Festészet, fényképészet, film. Corvina, 1967.) Liszickij: Tatlin szerkeszt (Főleg nyolcadikban, illetve középiskolában érdemes hosszabban beszélgetni a képről. Tatlin körül elvont, puritán mértani formák, egy világépítő munka kellékei, tágra nyitott, aggódó tekintetű nő, szája leragasztva.) Országh Lili: Nyomatokollázs. Vajda Lajos: Párduc és lilium. Vajda Lajos: Fejek, lécek, szegletek. H. Resch: Másnap. D. Bauer: Quo vadis? Juhász Miklós: Szmog és virág (fotó) M. Schober: Kontraszt.

Mivel az órát általában a kollázsóra után tartom, nagyon egyszerű a montázs-kollázs elkülönítése. A kollázs kubista találmány, a képre ragasztott anyagok, fotódarabok formai tulajdonságaik miatt kerülnek oda, míg a montázs inkább asszociációk révén, azaz tartalmi tulajdonságok szerint szerveződik. Persze a két módszer között nincs éles határ. Montázsunkat a szabad képzettársítás módszerével állítjuk össze, tehát nem törekszünk tematikus montázsokra. Ilyenkor ugyanis a téma már megköti a kezünket. Feladatunk: izgalmas tömegelrendezésű kompozíciókat alkotni.

Kiválaszthatunk egy képet, amelyet háttérként használunk, és elé rendezzük a kompozíciót. A kiválasztott kép lehet figuratív vagy egy nagyobb kép érdekes faktúrájú részlete. Több képből is montírozhatjuk a háttérrel. Használhatunk fehér háttérrel is. Használjuk az eddig tanult kompozíciós módszereket: a nagy háttérfoltokból induló építkezést vagy a kompozíciós vonalakra rendeződő formákat.

A másik technikai problémát a nagy mennyiségű nyersanyag kezelése jelenti. Banánosdobozokban tároljuk a képes magazinokat, még hozzá kisebb csomókra osztva. (Ezeket a kisebb csomókat egy-egy nagyobb lappal fogjuk össze. Néhány csomóval több van, mint a legnagyobb létszámú osztály.) Mindenki elvisz egy ilyen csomót, ha átnézte, szépen visszarendezi a gyűjtőlapba, visszahozza, leteszi egy nagyobb asztalra, szépen egymás mellé, másikat visz helyette. Így biztosítható a lapok átnézése, anélkül, hogy papirkáosz keletkezne.

A képek keresésekor nem szabad egymásnak mutogatni a leleteket, és persze a válogatásnak is ésszerű határidőt kell szabni. Először még csak kitépik vagy durván körbevágják a kiválasztott lapokat. Ha valaki összerakta a kompozíciót, szól, megnézem, korrigálok, aztán jöhet a ragasztás.

A montázsokat beszkenyeljük, és a Photo Paint program segítségével átalakítjuk linómetszetté, majd lézernyomtatóval kinyomtatjuk. (Ha csak tintasugaras nyomtatónk van, fénymásolatot készítünk a nyomatról.) A program meglehetősen könnyen kezelhető, a gyerekek néhány perc alatt belejönnek, ha jártasak a Windowsban, és van egy kis súgójuk. Maga a képátalakítás elég időigényes, hiszen ha nagy az eltérés az összevágott fotók

minősége, tónusrendszere között, külön kell kezelnünk minden foltot. Ha nincs számítógépünk, lefénymásolhatjuk a montázsokat, majd a másolatról újabb másolat készül. Néhány másolat után egész kemény képet kapunk. Erre fehér és fekete tussal rádolgozunk, majd lemásoljuk a képet.

Van tehát egy linómetszetünk, papíron. Most már csak át kell másolni linóra. A terpentín, lakkbenzin oldja a fénymásoló festéket, ha tehát finoman feldörzsöljük az előzetesen megcsiszolt linódúcot terpentinnel (de ne csillogjon), és ráborítjuk a másolatot, arccal lefelé, majd a papír hátlapját enyhén terpentines ronggyal átdörzsöljük, a kép átkerül a linódúcra. Most már csak meg kell metszeni. Ha pedig már van egy linómetszetünk, miért ne íránk hozzá montázsszövegeket.

Montázstechnikájú versek

Mechanikus változat

Főleg olyan osztályok számára, akik lassabban, bizonytalanabban mozduknak. Nagyon könnyű óra, ha nem törődünk a minőséggel, és rettenetesen nehéz, ha szeretnénk elkerülni a sablonos szövegeket. Verset írni nem lehet megtanulni néhány óra alatt, de a közös szókeresgélés szép élmény, ha egy osztállyal eljutottunk már az intimitás megfelelő szintjére. E nélkül úgysem megy a dolog.

1. Megrajzoljuk a montázs elemeinek körvonalait. Ez lehet egyszerű vonalvázlat vagy gyors kroki, de másolhatjuk világítóasztalon, ablakra téve, vagy frottázst készíthetünk róla.

Amíg a gyerekek rajzolnak, rövid verseket, prózai szövegeket mondok: Nagy László: **Betűk gyászorsége: Itt nyugszik a Hármas Honvéd Gyalogezred; Weöres Sándor: Egysoros versek: A dal madárrá avat; Szárnysötét; Tojáséj; Liliomszörny; Csak kerete vagy magadnak.**

Az elhagyott forma

„Lógó levetett ruhák / furcsán emlékeznek a testre / melyet burkoltak / míg el nem jött az este.”

Végül rövid falfirkaszövegekkel oldjuk a hangulatot: Itt járt Lord Lucan. – Nem is jártam itt!

Georg Davis ártal

ártalt

bűnös.

Néha összeszavakat a keverem.

És hát persze Kukorelly montázsszerű szövegeiből olvasok fel. „A dór állam”. Megfigyeljük az egymásra montírozódó szövegrétegeket.

2. A körvonalakba beírjuk a dolgok neveit.

3. A neveket egymás alá írjuk, mondatokká kiegészítve. Persze a szó nem feltétlenül a mondat elején kell legyen.

4. Újabb mondatokat írunk. Ezek a mondatok az előző mondatok folytatásai lehetnek, megírjuk: mi jut eszünkbe róluk.

5. Ha eddig még nem alakult ki használható szöveg, megpróbálkozunk a szavak véletlenszerű keverésével.

6. Ha már van egy alkalmas szövegváltozat (ez lehet akár a legelső, a sorba írt szavak), elkezdjük letisztítani a felesleges szavaktól. Verssé tömörítjük.

7. Ha nem elégszünk meg a prózaverssel, megpróbálhatjuk mondogatni magunkban a sorokat, és ahol megbicsaklik a ritmus, keresünk egy másik szót. A gyerekek általában az időmértékes ritmusra éreznek rá. Esetleg próbálhatunk szótagokat számolva, rímeket keresve klasszikus magyar versformákat alkalmazni. Megpróbálkozhatunk esetleg a tudatos ritmusszerkesztéssel is. Kiteszünk egy ritmustáblázatot az időmértékes és a magyaros (ütemhangsúlyos) verselés szabályairól. Mivel igen sokféle ritmusképlet létezik, bármiféle szabályos ismétlődés képezhető.

Példák

I. Kovács Anna

1. változat. szöveghalom

Nő/ ház/ virág/ erdő/ gomba/ fák/ bagoly/ bicikli/ vízimadarak/ kígyó/ nap/

2. változat: Mondatokká bővítés.

A gomba a virág mellett jól megnőtt. / A bagoly a fákon alszik. / A kígyó vígan sütkérezik.

3. Mi jut eszembe ezekről a mondatokról?

Bicikliről: nyáron apával bicikliztünk mamához. Kb. 50-52 km. Vízimadarakról: egy film, a címe: Fura farm. Bagolyról: egy rajzfilm, címe: Icurka-picurka ikreस्कék. Kígyóról: A kis herceg, rajzfilmben.

4. Rakjuk össze a legérdekesebb, legfurább mondatokat összefüggő szöveggé.

A nő kinéz a házból. A napsütötte erdőt nézi. Vízben madarak úszkálnak. A bicikli szépen csillog a nap fényében.

5. Gondozgassuk, csiszolgassuk a szöveget.

Fura Farm

„Kígyó sütkérezik vígan, a kis herceg egy / virág mellett alszik, kinn a havas erdőn. / Az icurka-picurka ikrecskék bicikliznek a bagollyal. / Vízimadarak úszkálnak a befagyott tóban.”

II. Novotni Nóra

1. változat: A rémálom

„Sötét éjszakában, szakadó esőben / A denevér-ember jéghideg kezével / Ölel egy lányt, kit erőszakkal rabul ejtett.

Denevérek sikoltása messze hallik. / Egy rettenetes kobra, melynek hossza végtelen, / Hideg, nyálkás testű csúszó-mászó. / Egy szegény lány, melynek testén csurog a vér.”

Utolsó változat: A rémálom

„Rettenet éjszakája, szakadó eső éjszakája, / Jégkarmú denevér-rém éjszaka. / Végtelen kobra ölelése.”

Szürrealista fotók

Montázsok egymásra fényképezett vagy nagyított képekből. Fekete háttér elé felállt, különböző helyzeteket felvett csoportról készült fotósorozat. A technikai kivitelezés többféle módon lehetséges. Legegyszerűbb a dolgunk akkor, ha kameránk felhúzás nélkül is képes újabb expozícióra. Ekkor csak a fényt kell bemérni, és egymásra fényképezgetni a képeket. Ha ez nem megy, akkor nagyon gyenge világítás mellett (sötét teremben hatvanas égő) a csoport egy-egy expozíciós idő erejéig beáll egy-egy mozdulatba. Háttérként fekete függőnyt alkalmazunk a túlexponálás kivédésére. A kamerát exponáló zsinórral „b” időre állítva nyitva hagyjuk, esetleg fekete lappal eltakarjuk az átállások idejére. Harmadik módszer: vakuval villantgatunk a modellekre. (A kamera az előbbieket szerint nyitva. Ekkor nem kell eltakargatni, a felvétel történhet derengő alapvilágításban.) Ezeket a megvilágításokat természetesen csak kézi fénymérővel lehet beállítani.

Miért kínlódjunk ennyit a felvételkor? A laborban végül is sokkal könnyebben oldhatjuk meg a feladatot különálló felvételek egymásra másolásával, csakhogy a laborálásra csak néhány gyereknek van lehetősége, az élő felvételben akár az egész osztály benne lehet. Másrészt a filmen létrejött montázs, épp, mert utólag nagyon nehéz valamit is korrigálni, az eredetiség varázsával hat ránk.

Képvers

Képversórákat általában a montázsóra után tartok. Az óra felvezetése a csoport intellektuális képességeitől függően lehet egyszerű játékos szövegtologatás vagy elmélyültebb tanulmány. Megnézünk néhány diát.

Nagy László: Önarckép.

Nagy László versén megfigyelhetjük, hogy a szavak jelentése mindig a helynek felel meg, ahová kerülnek. Természetesen egyszerűsített vázlatot rajzolunk.

Apollinaire: A megsebzett galamb és a szökőkút (Radnóti) Absztrakció felé hajló vers.

Bari Károly: Nő

Kiindulópontunk az elkészült montázs. A montázs töredékeihez próbálunk szavakat gyűjteni. Ezt három módon tehetjük:

Egyszerűen csak leírjuk néhány szóval a képelemet. Esetleg szinonimákat gyűjtünk.
Rózsa – piros virág stb.

Metaforákat gyűjtünk. Szerelem virága – ellibegő piros lepke – harmatos köszönet stb.

Szabad asszociációs módszer. Nézzük a képet, és egy vázlatlapra automatikusan, válogatás nélkül írjuk, ami eszünkbe jut. Innen írjuk fel aztán a legalkalmasabbnak vélt szavakat a rajzra. Az irányított véletlen gyűjtés egyik formája lehet, ha kikeressük az értelmező szótárból a motívumra leginkább illő kifejezést, azután szétnézünk a szó környékén. Végül véletlenszerűen is gyűjthetünk, ha egy újságot kinyitva csukott szemmel rábökünk ceruzával néhány szóra. Kitevük magunk elé az elkészült montázst, halványan újra megrajzoljuk a fő tömegeket, vagy egyszerűen csak elkezdünk szavakat írni, a montázst használva tömegvázlatként.

Nem kell feltétlenül látvány utáni képverset írunk, írhatjuk egymás alá, sorokba rendezve is a szavakat. A sorokká tördelt vers persze már nem képzőművészeti, hanem irodalmi probléma. Azt kell megértessük, hogy a vers az ember legtöményebb megnyilvánulása. (Latinovits Zoltán: Verset mondok. 96 o. Népművelési Propaganda Iroda, 1978.)

Az első képversek elkészülte után megismerkedhetünk a betűkép műfajával is: A. Morgenstern: Hal éji éneke. Jellegzetes betűkép, ami a látvány és hangzás egybeesésére épít. Nagy László: Emberpár. Jellegzetes ötletvers.

Jegyzetek:

1 A tanulmány I. részét 1998. áprilisi számunkban közzeltük.